

YOSHLARDA MA'NAViy-MADANIY BARKAMOLLIKNI SHAKLLANTIRISHDA IJTIMOiy-GUMANITAR FANLARNING O'RNI

Taxir Maxammatjonovich Burxanov

*O'zbekiston Respublikasi Harbiy Tibbiyot Akademiyasi,
Tibbiyot xizmatining tuzilishi va taktikasi kafedrası professorı,
p.f.f.d.(PhD), dotsent.*

Annotasiya: Mazkur maqolada ijtimoiy - gumanitar fanlar o'qitilishi va ma'naviy ma'rifiy tadbirlar orqali, yoshlarimiz qalbida milliy tafakkur va sog'lom dunyoqarash asoslarini mustahkamlash haqida fikrlar eritilgan.

Kalit so'zlar: Ma'naviyat, madaniyat, ijtimoiy-gumanitar, komil inson, barkamollik, milliy g'urur, vatanparvarlik.

Аннотация: В данной статье освещаются идея об укреплении основ национального мышления и здорового мировоззрения в сердцах нашей молодежи посредством преподавания социальных и гуманитарных наук и духовно-просветительских мероприятий.

Ключевые слова: Духовность, культура, социогуманитарный, совершенный человек, совершенство, национальная гордость, патриотизм.

Abstract: This article highlights the idea of strengthening the foundations of national thinking and a healthy worldview in the hearts of our youth through the teaching of social and human sciences and spiritual and educational events.

Key words: Spirituality, culture, socio-humanitarian, perfect person, perfection, national pride, patriotism.

Jamiyat barkamolligini ma'naviy-madaniy omillar belgilaydi. Shu jihatdan bizning maqsadimiz kelajakda komil insonlarni tarbiyalash ekan, bugungi kunda yoshlar ma'naviyatiga asosiy e'tibor qaratishimiz lozim. Mamlakatimiz mustaqillikka erishgan kundanoq yoshlarning barkamol inson bo'lib ulg'ayib etishiga alohida e'tibor qaratildi. Bu borada ularning vatanparvarlik ruhida tarbiyalanishi uchun barcha sharoitlar, xususan, huquqiy, siyosiy, ijtimoiy asoslar yaratildi. Biroq, amalga oshirilgan tadbirlarimizning ayrim jihatlari o'zining asosiy maqsadiga erisha olmadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Xavfsizlik kengashining kengaytirilgan tarkibdagi majlisidagi nutqida tanqidiy fikr bildirib "yoshlarni harbiy-vatanparvarlik va ma'naviy-axloqiy qadriyatlarimizga hurmat ruhida tarbiyalash va o'qitish, navqiron avlodimizni bizning xalqimizga mutlaqo begona bo'lgan buzg'unchi g'oyalardan himoya qilish masalalariga zarur darajada e'tibor qaratilmadi"[1], - deya ta'kidladi.

Ijtimoiy - gumanitar fani o'qituvchisining birlamchi vazifasi o'quvchilarda vatanparvarlik, milliy g'urur tuyg'ularini shakllantirish, ularni ma'naviy barkamol, g'oyaviy sobit, ijtimoiy faol, qalbi pok va irodasi mustahkam qilib tarbiyalashdir.

Barcha tinchliksevar mamlakatlar singari O'zbekiston Respublikasida ham inson huquq va erkinligi, davlat va fuqarolar xavfsizligini ta'minlash, fuqarolar uchun erkin va farovon hayot kechirishlari uchun shart-sharoitlarni yaratish kabi vazifalari mavjud.

Albatta mamlakat yoshlarida bu vazifalarni amalda ta'minlash ko'nikmasi ortgan, malaka va tajribasi shakllangan bo'lishi maqsadga muvofiq. Ularda vatanparvarlik qiyofasi yoshlikdan shakllangan bo'lishi mamlakat taraqqiyotida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu borada, ta'lim va tarbiya tizimining bosh bo'g'inlaridan biri hisoblangan ma'naviy - ma'rifiy bo'limlar ham bevosita ijtimoiy - gumanitar fan o'qituvchilari bilan aloqadorlikda ish yuritib o'z faoliyatini, ularning tajribalari bilan uzviy bog'liqlikda olib borishi lozim. Negaki, bugungi globallashuv davrida ma'naviy - ma'rifiy ishlarni zamon talablari asosida tashkil etish, yoshlarni turli mafkuraviy xurujlardan himoya qilish, ularni hayotga ongli munosabatini shakllantirish, mamlakatimiz hayotida bo'layotgan voqealarga dahldorlik hissini oshirish, tinchligimizga tahdid solayotgan turli tajovuzlarga qarshi tura olish imkoniyatlarini yaratadi.

Ijtimoiy - gumanitar fanlar o'qitilishi va ma'naviy ma'rifiy tadbirlardagi amaliy uyg'unlik yoshlarimiz qalbida milliy tafakkur va sog'lom dunyoqarash asoslarini mustahkamlaydi, ularni ongli yashashga, o'z mustaqil fikriga ega bo'lishga, turli mafkuraviy tajovuzlarga qarshi turishga yo'naltiradi.

Hozirgi kunda dunyoda kuchayib borayotgan turli ma'naviy tahdidlarning oldini olish, "ommaviy madaniyat"ning zararli ta'siridan farzandlarimizning ongu tafakkurini himoya qilishda ilmu fan va madaniyat jamoatchiligi, ijod ahlining o'rni va roli bilan bir qatorda ajdodlarimizdan meros bo'lib qolgan tarbiyaviy ahamiyati yuksak baholanuvchi milliy qadriyatlarimiz, urf-odatlarimiz va ma'naviy merosimiz namunalarning o'rni tobora ortib bormoqda.

Bu masalalarni echimi va hal etilishi ijtimoiy - gumanitar fani o'qituvchilari oldiga hamda ma'naviy-ma'rifiy bo'lim mutassadilari oldiga bir qancha aniq vazifalarni qo'yadi. Xususan, fan o'qituvchilari hayotiy tajribaga tayangan holda o'z kasblari bo'yicha etuk mutaxassis bo'lishlari va o'z fanlari bo'yicha hamda dunyoda ro'y berayotgan so'nggi yangiliklarni ham atroflicha bilishlari, ma'naviy komillikni shakllantiruvchi misollar va tahliliy dalillar keltira olishlari, zamonaviy texnologiyalardan unumli foydalana olish kabi hislatlarga ega bo'lishlari lozim.

Yoshlarni komil inson hamda vatanparvarlik ruhida tarbiyalash masalasi umumilliy miqyosidagi vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki vatanparvar bo'lmagan inson o'z yurti, o'z xalqi uchun qayg'urmaydi, jonini fido qilmaydi. Zero, o'zbek ma'rifatparvari Abdulla Avloniy ta'kidlaganidek, har bir kishining tug'ilib-o'sgan shahar va mamlakatini shu kishining Vatani deyilur. Har kim tug'ilgan, o'sgan erini jonidan ortiq suyar. Hatto bu Vatan his-tuyg'usi hayvonlarda ham bor. Agar bir hayvon o'z Vatani - uyuridan ayrilsa, o'z eridagi kabi rohat-farog'atda yashamas, maishati talx bo'lib, har vaqt dilining bir go'shasida o'z Vatanining muhabbati turar[2]. Demak, inson ongli mavjudot sifatida o'z Vatanini ulug'lashi, taraqqiyoti uchun qayg'urishi, tinchligi, xavfsizligi uchun kurashmog'i uning vatanparvarligidan, ma'naviy barkomolligidan dalolat beradi.

Bu masalalar ta'lim tizimining dolzarb yo'nalishi bo'lganligi bois o'qitilayotgan ijtimoiy - gumanitar fanlar mavzusini xulosalovchi, zamon bilan, milliy g'oyasi bilan, yurtimizning hozirgi davrdagi erishgan yutuqlari bilan taqqoslovchi,

o'quvchilarda ona yurtga muhabbat, kelajakka ishonch, vatanparvarlik hissiyotlarini uyg'otuvchi fikrlar bilan boyitib borilishi o'rinli bo'ladi.

Shu o'rinda ta'kidlash kerakki, Sharq falsafiy va ma'naviy dunyoqarashining hozirgi zamon G'arb fikriga ta'siri, avvalo, insonning ichki dunyosini falsafiy tushunish, mikrokozmos va makrokosmos uyg'unligi, ijtimoiy qurilish, axloqiy va estetik g'oyalarga hamda ma'naviy komillika taalluqli ekanligi bilan belgilanadi. G'arb tashqi dunyoni (tabiatni) nazariy jihatdan o'zlashtirishda muhim ko'rsatkichlarga va natijalarga erishgan bo'lsa, Sharq ham ichki dunyoni (insonni) bilish yo'lida qat'iy ta'sir qoldiruvchi yutuqlarga erishdi. Shu munosabat bilan akademik N.N.Konrad bu haqida shunday yozadi: "Har bir avlod uchun shuni yodda tutish zarurki, Sharqning inson va jamiyat haqidagi ilmining barcha sohalaridagi nazariy fikrini hisobga olmoq lozim, negaki, ayniqsa ana shu sohalar g'oyat mufassal va keng miqyosida Sharqda ishlab chiqilgan"[3].

O'z navbatida, Vatan tarixi, adabiyot, ona tili, huquqshunoslik fanlarining o'qitilishi, ma'naviyat soatlarining har bir mavzusi o'quvchilarda milliy g'urur, milliy iftixor tuyg'usini shakllantirish uchun, mustaqillikning inson taqdiridagi o'rnini anglash, uni himoya qilish, yurt taqdiri va o'z taqdirining yagonaligini his etish, hayotga ongli munosabatni, ijtimoiy faollik va daxldorlik tuyg'ularini rivojlantirishda asosiy omil bo'ladi.

Mustaqil davlatimizda yosh avlodni o'z vataniga mehr - muhabbatli, sodiq va barkamol, bilimdon, komil inson qilib voyaga etkazishning to'la imkoniyatlari yaratilganligi bois darslar jarayonida oddiy ma'ruzalar bilan cheklanib qolmay, balki bahs-munozaralar o'tkazish yoki savol-javob tarzida o'tkazish, darslarda yangi ta'lim texnologiyalarini qo'llash, elektron darsliklar, prezentasiya hamda ma'naviy-ma'rifiy videoroliklardan foydalanish bilan birga sog'lom fikrlashni singdirib kelmoqdalar. Bu borada, Abdulla Avloniyning "Tarbiya biz uchun yo hayot - yo mamot, yo najot - yo halokat, yo saodat - yo falokat masalasidir" degan fikri tarbiyaning mazmun-mohiyatini yaqqol ochib bergan. "O'zbek tilining izohli lug'ati"da tarbiya so'ziga quyidagicha izoh keltirilgan: "Ta'lim, odob-ahloq va shu kabilarni o'rgatib, singdirib, insonni voyaga etkazish, ulg'aytirish, o'stirish" [4]. Bundan ko'rinadiki, ta'limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta'limdan ajratib bo'lmaydi.

Hozirgi globallashtirish davrida bir qator umumbashariy muammolarning paydo bo'lishi, tabiiyki butun dunyo xalqlarini tashvishga solmoqda. Bulardan biri chetdan milliylikka va millatga mutlaqo yot bo'lgan, ma'naviy va axloqiy tubanlik illatlarini o'z ichiga olgan "ommaviy madaniyat"ning kirib kelishidir. Uning zararli ta'siri kundalik hayotimizga tezkorlik bilan kirib kelmoqda va turli ko'rinishlarda fuqarolarimiz, ayniqsa yoshlarimiz dunyoqarashini egallashga intilmoqda. Ularning qalbi va ongini bo'ysundirishga harakat qilmoqda. Natijada, har kuyga solish oson bo'lgan fikrsiz olomni shakllantiradi va fikrsizlik natijasida odamlar o'zga g'oyalarga tobe bo'lib qoladilar.

Shunga ko'ra, mafkuralar kurashi shiddatli kechayotgan murakkab davrda yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. Birinchi prezidentimiz I.A. Karimov ta'biri bilan aytganda, "...farzandlarimizni ona Vatanga muhabbat, boy tariximizga, ota-bobolarimizning muqaddas diniga sadoqat ruhida tarbiyalash uchun, ta'bir joiz bo'lsa, avvalo ularning qalbi va ongida mafkuraviy

immunitetni kuchaytirishimiz zarur. Toki yoshlarimiz milliy o'zligini, shu bilan birga, dunyoni chuqur anglaydigan, eamon bilan barobar qadam tashlaydigan insonlar bo'lib etishsin. Ana shunda johil aqidaparastlarning "da'vati" ham, ahloq-odob tushunchalarini rad etadigan, biz uchun mutlaqo begona g'oyalar ham ularga o'z ta'sirini o'tkaza olmaydi" [5].

Xulosa qilib aytganda gumanitar fanlar doirasida amalga oshiriladigan ma'naviy-ma'rifiy va ijodiy tadbirlarning o'quv dargohlarida ko'plab tashkil etilishi yoshlarni ma'naviy barkomollik immunitetini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Chunki, bu tadbirlardan yoshlar ma'naviy va mafkuraviy ozuqa oladilar, bo'sh vaqtlarini bekorchi narsalarga emas, balki samarali o'tkazadilar. Shunday ekan, ta'lim beruvchilarda asosiy kuch sifatida, o'z kasbiga sadoqatlilik, malakali tajriba, bilimli, o'ziga ishonch, so'zlashish, kiyinish madaniyati, atrofdagilarni ishontira olish qobiliyati kabi hislatlar yuqori bo'lishligi orqali har qanday o'quv maskanlarida ta'lim oluvchilarning mafkurasiga ta'sir ko'rsata olishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Qurolli Kuchlar tashkil etilganining 26 yilligi arafasida Xavfsizlik kengashi yig'ilishini nutqidan asosiy iqtiboslar. [Online]. URL: <https://www.gazeta.uz/uz/2018/01/11/xavfsizlik-kengashi/>

2. O'zbekiston – Vatanim manim: Metod-bibliogr. qo'll. /Alisher Navoiy nom. O'zbekiston Milliy k-nasi; Tuzuvchi M.Matmuradova; Muharrir Shukur Qurbon; Mas'ul muharrir H.Mamatraimova. -Toshkent: Alisher Navoiy nom. O'zbekiston Milliy k-nasi nashriyoti, 2009. - B. 9.

3. Konrad N.I. Zapad i vostok. – M.: 1972.

4. O'zbek tilining izohli lug'ati. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. Toshkent, 2006-2008. 3-jild, B.678.

5. Karimov.I.A. Yuksak ma'naviyat-engilmas kuch. -Toshkent: Ma'naviyat, 2008. –B.119-120.